

„Kaip dirbti su elgesio ir (ar) emocijų sutrikimus turinčiais mokiniais?“

Atmintinė mokytojų padėjėjams

Reikalavimus mokytojo padėjėjui, jo funkcijas ir atsakomybę reglamentuoja

Mokytojo padėjėjo pavyzdinis pareigybės aprašymas, patvirtintas Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2004 m. gruodžio 30 d. įsakymu Nr. ISAK-2092 (Žin., 2005, Nr. 5-129). Minėto dokumento pakeitimas patvirtintas Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2005 m. sausio 31 d. įsakymu Nr. ISAK-150 (Žin., 2005, Nr. 25-825) ir Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2006 m. lapkričio 30 d. įsakymas Nr. ISAK-2254 “Dėl švietimo ir mokslo ministro 2004 m. gruodžio 30 d. įsakymo Nr. ISAK-2092 Dėl mokytojo padėjėjo pavyzdinio pareigybės aprašymo“ pakeitimo”.

Specialūs reikalavimai mokytojo padėjėjo pareigas einančiam darbuotojui

Darbuotojas, einantis šias pareigas, turi atitikti šiuos specialius reikalavimus:

- būtinas ne žemesnis kaip aukštesnysis išsilavinimas ar specialusis vidurinis išsilavinimas, įgytas iki 1995 metų;
- gebėti dirbti su mokiniams, padedant jiems įsisavinti mokomąją medžiagą, atlikti mokytojo skirtas užduotis, padėti apsitarnauti, susitvarkyti, orientuotis aplinkoje, judėti, naudotis ugdymui skirta technika ir mokymo priemonėmis;
- gebėti bendradarbiauti su mokytoju, pagalbos mokiniui specialistais ir mokinių tėvais (globėjais).

Mokytojo padėjėjo paslaugos rekomenduojamos, kai:

- mokiniui ar (ir) mokinių grupei nustatyti vidutiniai, dideli ar labai dideli specialieji ugdymosi poreikiai;
- mokinys ar (ir) mokinių grupė dėl įgytų ar įgimtų sutrikimų negali savarankiškai dalyvauti ugdymo procese (jo metu ir teikiama pagalba).

Specialioji pagalba (mokytojo padėjėjo paslaugos) mokykliniame amžiuje gali būti teikiama:

- epizodiškai (prireikus);
- 2–3 valandas per dieną;
- 4–5 valandas per dieną;
- 6–8 valandas per dieną.

Mokytojo padėjėjo tikslas - padėti mokytojui optimizuoti specialiųjų poreikių mokinių ugdymo ir ugdymo(si) sąlygas švietimo ir globos įstaigose.

Mokytojo padėjėjas turėtų dirbti su:

Mokiniu

Mokinių
grupe

Mokytoju,
auklėtoju

Specialiuoju
pedagogu

Logopedu ir
kt.

Mokytojas yra mokinio pagalbininkas

- padeda vaikui orientuotis aplinkoje, susitvarkyti, judėti, pasinaudoti ugdymui skirtomis priemonėmis, atlikti mokytojo skirtas užduotis;
- padeda mokinius įtraukti į ugdomąją veiklą, vykdo saugią mokinių priežiūrą;
- pagal galimybes įsitraukia į ugdomąją veiklą ir joje dalyvauja:
 - ✓ vaikui paaiškina mokytojo skirtas užduotis ir talkina jas atliekant;
 - ✓ padeda perskaityti ar perskaito tekstus, skirtus mokymuisi;
 - ✓ padeda užsirašyti ar užrašo mokymo medžiagą;
 - ✓ padeda tinkamai naudotis ugdymui skirta kompensacine technika ir mokymo bei kompensacinėmis priemonėmis;

Mokytojo padėjėjas yra mokinio pagalbininkas

- pagal poreikį padeda apsitarnauti, pavalgyti, pasirūpinti asmens higiena;
- padeda atlikti kitą su ugdymu(si), savitarna, savitvarka, maitinimu(si) susijusią veiklą;
- turinčiam (turintiems) ribotas mobilumo galimybes padeda išlipti iš transporto priemonės atvykus į mokyklą ir įlipti į transporto priemonę išvykstant iš mokyklos;
- turinčiam (turintiems) ribotas mobilumo galimybes padeda judėti po mokyklą, pasiekti klasę, grupę, kitas patalpas;
- budėjimai per pertraukas ir mokinių priežiūra;
- talkina organizuojant mokinių veiklą klasėje ir lauke;
- lydi vaikus, mokytojo organizuojamose ekskursijose, išvykose;
- padeda mokiniui (mokinių grupei) ugdytis ir gražiai elgtis mokykloje ir už jos ribų, moko kultūringai bendrauti ir bendradarbiauti su bendraamžiais ir suaugusiais asmenimis;
- yra atsakingas už mokinio ar mokinių grupės, kuriems teikia pagalbą, saugumą.

Mokytojo padėjėjas yra mokytojo pagalbininkas

- mokytojo padėjėjas bendradarbiauja su mokytoju, specialiuoju pedagogu, logopedu ir kitais su mokiniu (mokinių grupe) dirbančiais specialistais;
- padeda mokytojui parengti (kopijuoja ar atspausdina) dalijamąją medžiagą mokiniui (mokinių grupei).
- aptariant konkretų atvejį, mokytojo padėjėjas turi gauti visą informaciją apie vaiko individualias savybes, nustatytą sutrikimą ir ugdymo rekomendacijas.

Mokytojo padėjėjas yra komandos narys

- Mokytojas ar grupės pedagogas turi aiškiai įvardyti, kas kokius vaidmenis atlieka klasėje (grupėje), ir nurodyti, kokios pagalbos reikia mokiniui bei kada ir kaip ji turi būti teikiama.
- Mokytojo padėjėjas turi dalyvauti ir pritaikant bendrojo ugdymo programą ar ją individualizuojant, ir kalbantis su mokinio tėvais (globėjais, rūpintojais).

Mokytojas (grupės pedagogas) ir mokytojo padėjėjas turėtų aptarti:

- kokia veikla vyks tą dieną;
- kokias užduotis atliks visi klasės (grupės) mokiniai;
- kurių užduočių ar veiklų metu reikės pagalbos mokiniui, turinčiam specialiųjų ugdymosi poreikių;
- kokio pobūdžio pagalba tai bus;
- kaip bus skatinamas specialiųjų ugdymosi poreikių turinčio mokinio savarankiškumas;
- kokios strategijos bus taikomos, kilus elgesio problemų;
- ką veiks mokytojo padėjėjas, jei specialiųjų ugdymosi poreikių turintis mokinys dirbs savarankiškai, jei anksčiau baigs darbą arba jam reikės pertraukos.

Mokyklos administracijos vaidmuo

Mokyklos administracijos pareiga – sudaryti sąlygas mokytojo padėjėjams tobulinti savo profesinę kvalifikaciją gilinant žinias apie įvairius raidos sutrikimus, vaikų su specialiaisiais ugdymosi poreikiais ugdymą.

Mokytojo padėjėjas, dirbantis su vaikais, su ugdytiniu turi:

- elgtis pagarbiai;
 - kontroliuoti savo jausmus ir emocijas;
 - bendrauti kultūringai, ramiu tonu;
 - išlikti nesmerkiantiems ir nevertinantiems vaiko;
 - sutelkti visą dėmesį vaikui;
 - turėtų būti negirdimas ir kuo mažiau pastebimas;
 - orientuotis situacijoje ir neperžengti savo kompetencijos ribų.
- pagalvoti apie savo poziciją vaiko atžvilgiu:
 - ✓ poza,
 - ✓ gestai,
 - ✓ veido išraiška,
 - ✓ judesiai.

Mokytojo padėjėjas turi nuolat:

pasitikėti mokytojų
profesionalumu

laikytis vieningų
klasėje (grupėje)
taikomų
reikalavimų

mokėti dirbti
komandoje

Mokytojo padėjėjo sėkmingam darbui reikalingi šie bendrieji gebėjimai

Atsakingumas; kūrybiškumas; organizuotumas;
savarankiškumas priimant sprendimus;
komandinis darbas; taktiškumas; kompiuterinis
raštingumas; tolerantiškumas.

Mokytojo padėjėjas

Mokytojo padėjėjo veiklos kryptys ir sritys

Dalykinė kryptis. Mokytojo padėjėjas padeda vaikui pamokoje, dalyvauja rengiantis pamokai. Jis gali kurti ir tikrinti (jei turi mokytojo parengtus atsakymus) testus, dirbti su grupele vaikų. Padėjėjas stebėdamas specialiųjų poreikių vaiko(-ų) rezultatus, gali keisti pamokos tempą, pvz. Mokytojas su klase mokosi toliau, o padėjėjas aiškinasi detales su vaiku (-ais). O esant reikalui pasitaręs su mokytoju keičia užduotį.

Psichosocialinė kryptis. Ši kryptis susijusi su žiniomis apie psichologinę ypatingojo vaiko savijautą, sugebėjimu atpažinti jo emocines būsenas, padrąsinti, nuraminti. Mokytojo padėjėjas visais įmanomais būdais skatina bendravimą su visa klase.

Medicininė kryptis. Tai yra terapija, slauga, pagalba paūmėjus negalei, higienos paslaugos. Ypač svarbu žinoti kaip elgtis ištikus vienam ar kitam priepuoliui. Mokytojo padėjėjas turi pastebėti vaiko sveikatos pokyčius.

Ugdymosi poreikių ir individualių mokymosi ypatumų pažinimas

Elgesio sutrikimai – vaikas siekia kitų dėmesio, stengiasi pasirodyti, jo elgesys yra griaunamojo pobūdžio, jis erzina aplinkinius, mušasi, jį ištinka pykčio priepuoliai.

Socializuota agresija – vaikas vagia drauge su kitais, bėga iš pamokų, turi „blogų“ draugų, atvirai prisipažįsta.

Psichofizinis elgesys – reiškia nerealistiškas mintis, kartoja žodžius ir sakinius, keistai elgiasi.

Dėmesio problemos – vaikas negali ilgai išlaikyti dėmesio, silpna jo dėmesio koncentracija, yra lengvai išblaškomas, lengvai atitraukiamas nuo atliekamos užduoties, atsakinėja negalvodamas, yra inertiškas, lėtai juda, mieguistas.

Nerimas-atsiribojimas – vaikas drovus, greit susigėsta, perdėtai judrus, lengvai pažeidžiamas, nuolat ko nors bijo, neramus, prislėgtas, visada liūdnas.

Didelis motorinis aktyvumas – vaikas neramus, nenusėdi vietoje, įsitempęs, negali atsipalaiduoti, perdėtai šnekus.

Dalyvavimo ugdymo procese sunkumai

(pagal „Rekomendacijos dėl Atnaujintų bendrųjų programų pritaikymo elgesio ar/ir emocijų sutrikimus turintiems mokiniams“)

Aktyvumo sutrikimą turinčių mokinių ugdymo(-si) sunkumai gali pasireikšti nuolatiniu judėjimu, triukšmavimu, kalbėjimu, kai to daryti negalima, dažnai nenustygsa vietoje, sunku ilgai išsėdėti vienoje vietoje; bėgioja ir laipioja, sunku žaisti ar dalyvauti kitoje laisvalaikio veikloje, nesukeliant daug triukšmo. būdinga dėmesio koncentracijos stoka. Pažintinių gebėjimų reikalaujanti veikla stokoja pastovumo, sunku planuoti veiklas. Stebimas polinkis dažnai jas keisti, sunkumai užbaigti pradėtą veiklą.

Aktyvumo ir dėmesio sutrikimą (nedėmesingumą) turinčių mokinių ugdymo(-si) sunkumai gali pasireikšti nedėmesingumu, nesugebėjimu pakankamai ilgai išlaikyti dėmesį, nesugebėjimu baigti pradėtą darbą, greitu išsiblaškymu, nesugebėjimu sulaukti savo eilės, nesugebėjimu atidėti noro išpildymo, nekantrumu. Praranda susidomėjimą tuo, ką daro; dažnai neklauso, ką kiti žmonės jam/jai sako. Dažnai pameta dalykus, reikalingus mokyklai ar kitoms veikloms; lengvai išsiblaško; dažnai yra užmaršūs. Gali turėti ir kitų sutrikimų, pvz. kalbos ir kalbėjimo, mokymosi ir kt.

Elgesio sutrikimai pasireiškia pasikartojančiu ir nuolatiniu kitų teises pažeidžiančiu, agresyviu ir provokuojamu, įžūliu elgesiu. Turintiesiems šių sutrikimų būdingi pykčio proveržiai, dirglumas, irzlumas, šiurkštumas, nemandagumas, autoritetų neigimas, maža tolerancija frustracijai, atsakomybės stoka, negebėjimas užsibrėžti ir siekti tikslo, užuojautos, gėdos, įžvalgų stoka.

Dalyvavimo ugdymo procese sunkumai

(pagal „Rekomendacijos dėl Atnaujintų bendrųjų programų pritaikymo elgesio ar/ir emocijų sutrikimus turintiems mokiniams“)

Prieštaraujančio neklusnumo sutrikimas apibrėžiamas kaip pasikartojantis negatyvus, ignoruojantis, nepaklusnus ir priešiškas elgesys. Negeba bendradarbiauti su suaugusiais ar bendraamžiais. Esminis prieštaraujančio neklusnumo sutrikimo požymis yra nuolatinis kitų teises ir visuomenėje nustatytas elgesio normas pažeidžiantis elgesys.

Elgesio sutrikimas (asocialus elgesys) pasireiškia polinkiu meluoti, bėgti iš pamokų, valkatauti. Bėga iš namų ir/ar negrįžta nakvoti be tėvų leidimo. Yra linkę nusikalsti: gali vogti, tyčia padeginėti ar kitaip gadinti kitų nuosavybę. Vaikai egoistiški, impulsyvūs, nuo vaikystės konfliktuoja su mokytojais ir tėvais. Būdingas irzlumas, agresyvumas. Dažnai inicijuoja muštynes, priekabiauja prie kitų ar grasina, naudoja prievartą prieš kitus asmenis. Naudoja ginklus ar kitus daiktus, kuriais galima rimtai sužaloti gyvūnus ar žmones.

Emocijų sutrikimą turinčių mokinių ugdymo(-si) sunkumai gali pasireikšti negebėjimas sukurti ir palaikyti abipusių santykių su bendraamžiais ir mokytojais; netinkamos emocinės reakcijos (jausmai) įprastoje aplinkoje ar situacijose; nuolatinė nelaimingumo nuotaika ar depresija; nuolat pasireiškiantys fiziniai simptomai ar baimės, susijusios su asmeninėmis ar mokyklos problemomis; vengimas atsakinėti per pamokas; žemesni akademiniai pasiekimai (vaikas mokosi blogiau negu galėtų); neturėjimas draugų arba turėjimas jų mažiau nei bendraamžiai; padidintas priklausomumas nuo kitų (pvz., mokytojos); susiaurėjus popamokinė, užklasinė veikla; pamokų praleidinėjimas, ilgainiui - galimas visiškai mokyklos nelankymas.

Patarimai kaip būti efektyviu mokytojo padėjėju

- Jums turi patikti dirbti su vaikais, kad būtumėte sėkmingas mokytojo padėjėjas. Šį norą dirbti su vaikais turi lydėti šios asmeninės savybės: draugiškas, kantrus, ramus, jautrus, empatiškas, kūrybiškas, supratingas, linksmas. Iš visų šių bruožų kantrybė yra bene svarbiausia. Vaikai yra lengvai išsiblaškę ir linkę į netinkamą elgesį.
- Mokytojo padėjėjas turi turėti ir empatijos, ir kantrybės dirbti su kiekvienu mokiniu, ypač su tais, kurie turi mokymosi ir socialinių iššūkių. Geras mokytojo pagalbininkas supras vaikų prigimtį, kiekvieno vaiko unikalumą ir stengsis parodyti kantrybę bei rūpestį dirbdamas su jais.
- Mokytojo padėjėjas turi turėti tinkamus organizacinius ir planavimo, technologinius įgūdžius, kad ugdymo procesas vyktų sklandžiai, be didesnio blaškymosi (užduočių parengimas, priemonių parūpinimas ir kt.). Padėkite mokiniams atlikti kasdienes užduotis, ugdant jų savarankiško mokymosi įgūdžius.

Patarimai kaip būti efektyviu mokytojo padėjėju

- Mokytojų padėjėjai turi būti lankstūs. Kiekvieną dieną prisitaikydami prie unikalių mokytojo poreikių, užtikrinsite, kad pamokos vyktų pagal jų planus ir mokiniai įsitrauktų į produktyvią mokymosi patirtį. Būkite pasirengę keisti savo planus, atsižvelgdami į mokytojo dienos planą, ir būtinai pritaikykite savo veiklą taip, kad ji atitiktų kiekvieno vaiko individualius mokymosi poreikius.
- Komunikacija turi būti aiški ir tinkama, bet kartu jautri ir empatiška. Intrapersonaliniai įgūdžiai yra labai svarbūs mokytojo padėjėjams, nes jie bendrauja su įvairaus amžiaus ir gebėjimų asmenimis. Pakeiskite savo balso toną ir kūno kalbą pagal asmenį ar žmonių grupę, į kurią kreipiatės.
- Aiškiai formuluokite teikiamą informaciją, kad mokiniai galėtų lengvai suprasti nurodymus tiek rašytine, tiek žodine forma. Ne mažiau svarbūs ir klausymosi įgūdžiai, ir, svarbiausia, mokytojo padėjėjas turi gebėti pasiūlyti mokiniams visapusišką mokymosi pagalbą.

Patarimai kaip būti efektyviu mokytojo padėjėju

- Kalbantis su mokiniu apie jo elgesį, tai darykite subtiliai. Nekritikuokite mokinio ir nepertraukinėkite, nes taip labai greitai išmokysite jį atsakyti, kad jam „viskas gerai“ arba „nesvarbu“. Mokiniui pradėjus kalbėti svarbu dėmesingai jo klausytis, skatinti kalbėti, teirautis, ką jis pats mano apie savo situaciją, ko jis norėtų, ką siūlytų daryti ir pan.
- Pasielgus mokiniui netinkamai, pasakykite kaip jūs jaučiatės „Aš jaučiuosi...., kai tu....nes....“ arba „Tai, ką tu darai, yra... Tinkamesnis kelias pasiekti ko tu nori, yra...“. Kai mokinys klysta, nukreipkite jo dėmesį tinkama linkme. Paaškindite, kaip reiktų tinkamai atkreipti kitų dėmesį į save.
- Tinkamai reaguokite išklausančiam mokinio „grubumą“. Paneikite tokį jo elgesį. Mandagiai kreipkitės į mokinį, prašydami pakartoti, ką pasakęs. Tai pastūmės mokinį ieškoti kultūringesnės kreipimosi formos. Naiviai nustebkite: „Tai Jūs man?“ „Jūs būtent taip galvojate?“ „Argi taip būna?“ „Ar Jūs iš tikrųjų taip pasakėte?“ Tai padės Jums išlaikyti savigarbą. Perfrazuokite mokinio posakį : „Jeigu aš Jus teisingai supratau...“.
- Priimkite mokinį tokį, koks jis yra, pasistenkite suprasti jo būseną ir išgyvenimus. Išlaikykite vidinę ramybę, bendraukite ramiai, palaikantys. Venkite kritikavimo, akcentuokite sėkmes.

Patarimai kaip būti efektyviu mokytojo padėjėju

- Mokytojų padėjėjai turi būti budrūs nuolat stebėdami, kaip jie gali padėti mokytojui ir mokiniams. Nelaukite kol mokytojas duos nurodymus, o veikite savo iniciatyva ieškodami galimybių padėti skirtingiems mokiniams ir kuo geriau palaikyti mokytoją. Entuziastingai imkitės bet kokios užduoties, kurios iš jūsų prašoma, kad ir kokia kasdieniška ar sunki ji atrodytų.
- Labai svarbu užmegzti gerus ir profesionalius darbo santykius tarp mokytojų ir jų mokytojų padėjėjų, kai jie veiksmingai bendradarbiauja siekdami numatytų mokymosi rezultatų. Tai reiškia, kad mokytojo padėjėjai susipažįsta su savo mokytojo unikaliu mokymo stiliumi, klasės valdymo metodais. Stebėkite savo mokytoją ir paklauskite jo, ko jis tikisi iš jūsų, kad galėtumėte efektyviai atkartoti jo mokymo stilių.
- Efektyviai bendraukite su mokiniais, mokytojais, tėvais ir kitais specialistais, nes būtina reguliariai komunikuoti apie mokinio pažangą ir kitus mokinio reikalus.

Patarimai kaip būti efektyviu mokytojo padėjėju

- Veiksmingai bendradarbiaukite su klasės mokytoju, kad būtų galima pasirengti pamokai ir gauti grįžtamąjį ryšį. Prieš kiekvieną pamoką, užsiėmimą kartu su mokytoju sudarykite trumpą sąrašą kokia jūsų veikla bus naudinga ir reikalinga, ir ko geriau vengti, pvz. „Daryti...“ ir „Ne...“.
- Laikykitės klasėje naudojamose elgesio valdymo strategijose, tačiau nepakenkite mokytojui. Pamokos metu atsitraukti nuo paskirto mokinio ir teikti bendresnę pagalbą klasėje galite tik gavę mokytojo leidimą ar nurodymą.
- Naudokite paprastą mokytojo ir mokytojo padėjėjo bendravimo sistemą – turėkite klasėje aplankalą, kuriame mokytojas gali įdėti darbo pamokoje schemą ar medžiagos kopijas, kurias mokytojo padėjėjas gali greitai nuskaityti, kai mokytojas sutelkia dėmesį į klasės mokymą. Aplankale mokytojo padėjėjas gali palikti grįžtamąjį ryšį apie mokinio atliktą darbą klasėje.

Parengta pagal:

Leidininys „Mokomės kartu“, „Inkliuzinis ugdymas ir komandinė pagalba mokiniui“, „Ugdymosi poreikių, kylančių dėl nepalankių aplinkos veiksnių, atpažinimo kriterijai ir rekomendacijos dėl individualios pagalbos mokiniams, turintiems ugdymosi poreikių dėl nepalankių aplinkos veiksnių“, Kaunas, 2018.

Rekomendacijos dėl Atnaujintų bendrųjų programų pritaikymo elgesio ar/ir emocijų sutrikimus turintiems mokiniams. 2014-2020 metų Europos Sąjungos fondų investicijų veiksmų programos 9 prioriteto „Visuomenės švietimas ir žmogiškųjų išteklių potencialo didinimas“ 09.4.2-ESFA-V-715 priemonės projekto „Bendrojo ugdymo mokytojų bendrųjų ir dalykinių kompetencijų tobulinimas“. Rekomendacijas rengė: Virginija Karalienė., Neringa Grybienė.

Įtraukiojo ugdymo įgyvendinimas bendrojo ugdymo mokyklose rekomendacijos. Vilnius PPT, 2020.

Mokytojo padėjėjo vaidmuo mokykloje. KRPPT logopgė metodininkė Loreta Baumilienė. Specialiųjų poreikių mokinių integracija.

Atmintinę parengė „Diemedžio“ ugdymo centro psichologė Aldona Giržadienė, 2022